

بررسی تاثیر سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها با تاکید بر نقش میانجی نظام کنترل داخلی

بایرام پاکروان^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۲۰

چکیده

یکی از مباحث مهم در موسسات مالی ریسک و نحوه مدیریت آن می‌باشد. این پژوهش به بررسی تأثیر سیاست‌های مبارزه با پولشویی و نظام کنترل داخلی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌های ایران پرداخته است. پژوهش حاضر کاربردی و از حیث گردآوری و تحلیل داده‌ها از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد. برای گردآوری داده‌ها، از فرم پرسشنامه با طیف لیکرت پنج گزینه ای استفاده شد. جامعه آماری شامل کارکنان حوزه‌های مدیریت ریسک، مبارزه با پولشویی و کنترل‌های داخلی بانک‌ها و موسسات اعتباری هستند که ۱۳۶ نفر از آن‌ها با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده در پژوهش شرکت کردند. برای تحلیل داده‌ها از الگوی معادلات ساختاری استفاده گردید. نتایج نشان می‌دهد که سیاست‌های مبارزه با پولشویی و نظام کنترل داخلی در موسسات اعتباری و بانک‌ها، تأثیر مثبت و معنی‌داری بر مدیریت ریسک دارند. همچنین تأثیر سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک از طریق نظام کنترل داخلی بیشتر از تأثیر مستقیم آن می‌باشد.

کلمات کلیدی: سیاست‌های مبارزه با پولشویی، نظام کنترل داخلی، مدیریت ریسک، موسسات

اعتباری و بانک‌ها

طبقه‌بندی: G21, G32, M42, G28

۱. استادیار، گروه علوم اقتصادی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران. Pakravan.b1360@yahoo.com

مقدمه

ریسک در هر حیطه‌ای وجود دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، موسسات اعتباری و بانک‌ها هستند. با توجه به تغییرات مداوم در عوامل محیطی و اقتصادی، ریسک‌های متفاوتی بر ساختار مالی و سازمانی این نهادها اثر می‌گذارند. گرچه از ریسک‌های بازار، نقدینگی، اعتباری و عملیاتی به عنوان ریسک‌های اساسی در موسسات اعتباری و بانک‌ها یاد می‌شود، پدیده پولشویی نیز یکی دیگر از ریسک‌های است که در ردیف ریسک عملیاتی قرار می‌گیرد و می‌تواند از طرق مختلف توسط پول‌شویان صورت گیرد. به طوری که موسسات مالی به خصوص بانک‌ها به عنوان پیشران و نقطه شروع فعالیت‌های پولشویی در معرض آسیب‌های جدی قرار دارند. امروزه موسسات اعتباری و بانک‌ها به جهت تبعات زیان بار ریسک‌های یاد شده درصدد هستند اثر آن‌ها را حداقل نمایند (اکبریان و دیانتی، ۱۳۸۵). تحقق این امر مستلزم شناخت ریسک‌ها و سپس مدیریت نظام‌مند آن‌ها می‌باشد. بنا به نظر پاندی^۱ (۲۰۰۹) ماهیت فعالیت موسسات مالی به گونه‌ای است که اگر چه، ظاهراً علامتی از بحران و یا ورشکستگی از خود نشان نمی‌دهند، ولی می‌توانند بحران‌های پنهان را به حالت‌های گوناگون با خود حمل نمایند و این بحران‌ها، مسئولین نهادهای نظارتی و اجرایی در حوزه مالی را بر آن داشت تا مدیریت ریسک در نهادهای مالی به خصوص بانک‌ها را با جدیت بیشتر مورد توجه قرار دهند. مدیریت ریسک فرآیندی است که هدف آن کاهش امکان آثار زیان آور یک فعالیت از طریق اقدام آگاهانه برای پیش‌بینی حوادث ناخواسته و برنامه ریزی برای اجتناب از آن‌ها می‌باشد. اهمیت مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها، به عنوان ارائه بهترین عملکرد و بهینه‌سازی استفاده از سرمایه و به حداکثر رساندن ارزش دارایی‌های سهامداران شناخته می‌شود و با استفاده از تدابیر مناسب و راه کارهای به موقع، اثرات ریسک‌ها را به حداقل می‌رساند (سلیمانی، ۱۳۸۸). دلیل دیگری که اهمیت مدیریت ریسک در نهادهای مذکور را مورد تاکید قرار می‌دهد، مساله «اثر سرایت بحران مالی^۲» است. ایجاد هر نوع بحران مالی در موسسات اعتباری و بانک‌ها می‌تواند به موسسات اعتباری دیگر منتقل شود. حتی اگر این بحران مدیریت نشود، می‌تواند بر روی سایر بازارهای مالی نیز تاثیر منفی داشته باشد. بنابراین، به دلیل وجود ارتباطات سیستمی در نظام بانکی و آثاری که بحران آن‌ها می‌تواند بر نظام مالی و کل اقتصاد داشته باشد، مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها به صورت ویژه دارای اهمیت است. ضمن این که توسعه و تکامل بازارهای مالی و افزایش نوآوری در ابزارهای پولی و مالی مورد استفاده در موسسات اعتباری و بانک‌ها و سوء استفاده از این ابزارها، دلیل دیگری است که توجه به مدیریت

1. Pandey, 2009

2. Contagion effect of financial crisis

ریسک را در بانکداری نوین که با استفاده از ابزارهای الکترونیک مانند: اینترنت، تلفن بانک، شبکه‌های مجازی و غیره صورت می‌پذیرد را ضروری می‌سازد (سلیمانی، ۱۳۸۸). از سوی دیگر در اقتصادهای در حال توسعه همچون ایران به دلیل عدم توسعه مناسب و کافی بازار سرمایه و ناکارایی‌های موجود در این بازار، در عمل بازار پولی است که در چارچوب نظام بانکی عهده‌دار اصلی تأمین مالی بلندمدت و کوتاه‌مدت بنگاه‌ها و فعالیت‌های اقتصادی است. بر همین اساس اطمینان از مدیریت ریسک و عملکرد صحیح نظام بانکی در این کشورها حائز اهمیت است. (احمدی و همکاران، ۱۳۹۵). در ادبیات نظری دو عامل اثر گذار بر مدیریت ریسک در مؤسسات اعتباری و بانک‌ها؛ تصویب و به کارگیری سیاست‌های مبارزه با پولشویی^۱، طراحی و استقرار نظام کنترل داخلی^۲ می‌باشد. تصویب و اجرای سیاست‌های مبارزه با پولشویی یکی از اقدامات مفید و زیربنایی برای ریشه کنی اقدامات مجرمانه و فساد مالی و ریسک‌های ناشی از آن است. از طرف دیگر نظام کنترل داخلی فرایندی است که به منظور کسب اطمینان معقول از دستیابی به اهداف عملیاتی، گزارشگری و رعایتی، به وسیله‌ی هیات مدیره، مدیران و سایر کارکنان طراحی و اجرا می‌شود. در نظام بانکداری، نظام کنترل داخلی مناسب مبنای اساسی برای بانکداری سالم و ایمن بوده و یک نظام کنترل داخلی مناسب، مدیریت را در جهت حفظ منابع بانک یاری نموده و ریسک‌های موجود را حداقل می‌نماید. این پژوهش درصدد است، تاثیر سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک را با تاکید بر نقش میانجی نظام کنترل داخلی در مؤسسات اعتباری و بانک‌های ایران مورد بررسی قرار دهد و به دنبال یافتن پاسخ به این سئوالات است که آیا سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک در مؤسسات اعتباری و بانک‌های ایران موثر بوده است؟ آیا وجود نظام کنترل داخلی در مؤسسات اعتباری و بانک‌های ایران، در اثرگذاری سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک موثر بوده است؟ ساماندهی پژوهش به این شرح است: پس از مقدمه که در بخش اول آمده است. در بخش دوم مبانی نظری و در بخش سوم پیشینه مطالعات را مرور می‌کنیم. بخش چهارم پژوهش به ارائه و معرفی الگو اختصاص یافته است. بخش پنجم نیز به روش پژوهش و تجزیه و تحلیل یافته‌ها پرداخته و بخش پایانی پژوهش نیز مربوط به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها می‌باشد.

1. Anti- Money Laundering Policies

2. Internal control system

۱. مبانی نظری پژوهش

۱.۱. ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها

ریسک به معنی امکان وقوع یک خسارت و زیان اعم از مالی یا غیرمالی در نتیجه انجام یک فعالیت است. پدیده ریسک در حوزه‌های زیادی در اقتصاد قابلیت مطرح شدن دارد که یکی از مهم‌ترین این حوزه‌ها موسسات اعتباری و بانک‌ها هستند که به علت اهمیت به سزایی که در نظام اقتصادی دارند، مورد توجه خاص قرار می‌گیرند (مهرآرا و مهران‌فر، ۱۳۹۲). امروزه موسسات مالی به خصوص بانک‌ها در محیط پیچیده و متغیری فعالیت می‌کنند و این امر موسسات مالی را با ریسک‌های بزرگی همچون ریسک بازار، ریسک نقدینگی، ریسک اعتباری و ریسک عملیاتی و ریسک پولشویی مواجه می‌سازد که در ادامه به ذکر هر کدام از آن‌ها پرداخته می‌شود.

الف) ریسک بازار: ریسک بازار یا ارزش در معرض ریسک، می‌تواند به عنوان احتمال خطر مربوط به عدم قطعیت درآمدهای پرتفوی معاملاتی یک موسسه مالی به واسطه تغییر در شرایط بازار شامل نوسانات قیمت دارایی، نوسانات نرخ بهره، نوسانات بازار و نقدینگی بازار، نوسانات ارزی و غیره است.

ب) ریسک نقدینگی: ریسک نقدینگی عدم توانایی موسسات اعتباری و بانک‌ها در تامین وجوه برای اعطای تسهیلات یا پرداخت به موقع دیون خود نظیر سپرده‌ها است (تراپ^۱، ۱۹۹۹). این ریسک عمدتاً از ساختار دارایی‌ها و بدهی‌های ناشی می‌شود و منشأ اصلی آن، عدم تطابق زمانی بین جریان‌های ورودی و خروجی است.

ج) ریسک اعتباری: ریسک مربوط به زیان‌های ناشی از عدم بازپرداخت یا بازپرداخت با تاخیر اصل یا فرع وام از طرف مشتری می‌باشد.

د) ریسک عملیاتی: خطر عدم‌دستیابی به اهداف، به سبب عدم کفایت یا خطا در عملکرد داخلی، افراد، سیستم‌ها یا رویدادهای خارجی می‌باشد. به عبارت دیگر زیان‌های ناشی از نارسایی‌های فرآیندی، سوء استفاده از اطلاعات محرمانه، خرابی سیستم، فعالیت‌های غیرمجاز کارکنان، انقصاد قراردادهای نادرست (مثلاً در اعطای وام) و خطا در ورود اطلاعات همگی گویای ریسک عملیاتی پیش‌روی موسسات اعتباری و بانک‌ها هستند.

ه) ریسک پولشویی: یکی از ریسک‌های عملیاتی موسسات اعتباری و بانک‌ها مساله پولشویی است. تطهیر پول یا پولشویی به مجموعه فعل و انفعالاتی گفته می‌شود که از سوی مجرمان مرتبط با درآمدهای نامشروع و مجرمانه به منظور قانونی جلوه دادن این درآمدها و مخفی نگه داشتن منشأ

1. Tripe, 1999

غیرقانونی آن‌ها به عمل می‌آید، صورت می‌گیرد (سعادت، ۱۳۹۱). پولشویی می‌تواند در ابعاد گسترده و به صورت حتی فرامرزی و از روش‌های مختلف توسط موسسات مالی و غیرمالی صورت‌پذیرد و دارای سه مرحله می‌باشد؛ ۱- جایگذاری^۱ - لایه گذاری^۲ - ادغام^۳. مرحله اول نیازمند قطع هرگونه ارتباط مستقیم بین وجوه و جرمی است که حاصل شده، مرحله‌ی دوم مخفی کردن ردپای وجوه برای جلوگیری از تعقیب قانونی آن است و مرحله‌ی سوم بازگرداندن وجوه به مجرم به صورتی که نحوه‌ی اکتساب و محل جغرافیایی آن قابل ردیابی نباشد. صرف‌نظر از این‌که پدیده پولشویی دارای تبعات منفی بر ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بوده، می‌تواند موسسات اعتباری و بانک‌ها را با ریسک‌های جدی مواجه سازد. در این راستا کورک^۴ (۱۹۹۷) در تحقیق خود نشان داده است که ده درصد افزایش در میزان پولشویی، موجب شش درصد کاهش در تقاضای پول می‌شود. این امر نرخ بهره و بازار ارز را تحت تاثیر قرار می‌دهد و موجبات ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها را فراهم می‌سازد. بنا به نظر بیکر و اسکالر^۵ (۱۹۹۹)، عملیات پولشویی موجب آسیب‌رسانی به اعتبار و شهرت بانک‌ها و موسسات اعتباری می‌شود. بورمان^۶ (۲۰۰۱) نشان داد که مؤسسات مالی متکی به عواید حاصل از فعالیت مجرمانه در مدیریت مناسب دارایی‌ها، انجام به موقع تعهدات و عملیات خود با مشکلات و چالش‌های بیشتری مواجه‌اند. چرا که مقادیر زیادی پول با هدف پولشویی وارد مؤسسات مالی شده و به طور ناگهانی و غیرقابل پیش‌بینی از این مؤسسات خارج می‌شوند. خروج ناگهانی مقادیر قابل توجه پول موجب می‌شود که بازارهای پول و در نتیجه بازار بهره و بازار ارز دچار نوسانات شدیدی شوند و در بلندمدت باعث ریسک نقدینگی در موسسات اعتباری و بانک‌ها می‌گردد. از دیدگاه آنگر^۷ (۲۰۰۶)، زمانی که حجم پول‌های کثیف در جامعه افزایش یابد، مقادیر بیشتری از اعتبارات برای وام‌دهی توسط موسسات اعتباری و بانک‌ها در دسترس خواهد بود و لذا نرخ‌های بهره کاهش می‌یابند. این امر منجر به افزایش وام‌های با ریسک بالا شده و بازگشت سرمایه را در آینده با مخاطراتی روبه‌رو می‌کند و نیز به علت خروج غیرقابل پیش‌بینی وجوه از سیستم، در صورتی که میزان قابل توجهی از پس‌اندازها را تشکیل دهد، موسسات اعتباری و بانک‌ها را با بحران شدید مالی و ریسک اعتباری روبه‌رو می‌سازد. آلدريج^۷ (۲۰۰۲) بیان می‌کند که جرایم سازمان یافته می‌تواند به آسانی در مؤسسات مالی رخنه

1.Placement

2.Layering

3.integration

4.Quirk,1997

5.Baker and Scholar, 1999

6.Boorman, 2001

7.Alltridge,2002

کرده و از دو طریق مانع از توسعه بخش مالی از جمله بانک‌ها در کشور شود. نخست این‌که، همبستگی بالایی میان پولشویی و کلاهبرداری وجود دارد و لذا پولشویی از این طریق فرسایش مؤسسات مالی را در پی خواهد داشت و دوم این‌که اعتماد مشتریان که بزرگترین پشتوانه رشد و توسعه بازارهای مالی از جمله بانک‌ها است، نسبت به مؤسسات مالی کاهش می‌یابد و این امر در بلندمدت توسعه این نهادها را پرهزینه و با مشکل روبرو می‌سازد.

۲.۱. مدیریت ریسک

از دیدگاه نظری هر فعالیت اقتصادی همراه با درجه‌ای از ریسک است. ریسک را نمی‌توان به طور کامل حذف کرد، بنابراین نگرش علمی به مسئله ریسک چیزی جز مدیریت آن نیست. ضرورت مدیریت و کنترل بهنیه ریسک در مؤسسات اعتباری و بانک‌ها باعث شده است که مطالعه‌های گسترده‌ای در این باره صورت گیرد که در حال رشد و شکوفایی است. ماهیت مدیریت ریسک ایجاب می‌کند که این مطالعه‌ها چند وجهی باشند، یعنی افزون بر شناخت عملکرد اقتصادی مالی بانک، لازم است مدیران ریسک با آمار، ریاضیات، مدیریت استراتژیک، روش‌ها و الگوهای کنترل ریسک نیز آشنا باشند (اسماعیل‌زاده، علی و جوانمردی، حلیمه، ۱۳۹۶). مدیریت ریسک، در برگیرنده آن بخش از فعالیت‌هایی است که مجموعه ریسک‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد و هدف اصلی مدیریت ریسک، کاهش امکان آثار زیان‌آور یک فعالیت از طریق اقدام آگاهانه برای پیش‌بینی حوادث ناخواسته و برنامه‌ریزی برای اجتناب از آن‌ها می‌باشد. در مباحث مدیریت ریسک، از یک سو استقرار نظام کنترل داخلی و از سوی دیگر مصوب و اجرای سیاست‌های مبارزه با پولشویی در مؤسسات اعتباری و بانک‌ها دو عامل مهم اثرگذار به شمار می‌آیند، که در ادامه به ذکر هر کدام از آن‌ها پرداخته می‌شود.

۳.۱. نظام کنترل داخلی

نظام کنترل داخلی، ارتباط تنگاتنگی با بسیاری از مفاهیم در مؤسسات اعتباری و بانک‌ها دارد. از منظر کمیته سازمان‌های مسئول کمیسیون تردوی^۱، نظام کنترل داخلی به معنای فرآیندی است که توسط هیات مدیره، مدیریت و دیگر کارکنان یک موسسه اجرا می‌شود و هدف از ایجاد آن، کسب اطمینانی منطقی و معقول از دستیابی به اهدافی همچون اثربخشی و کارایی عملیات (اهداف عملکرد)^۲، قابلیت اعتماد به گزارشگری مالی و به هنگام بودن اطلاعات مالی و مدیریتی (اهداف اطلاعاتی)^۳ و پایبندی به قوانین و مقررات جاری (اهداف تطبیقی)^۴ می‌باشد. کمیته نظارت

- 1.The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission
- 2.Performance objectives
- 3.Information objectives
- 4.Compliance objectives

بانکی بال^۱ نیز در بسیاری از اسناد خود، استقرار یک نظام توانمند کنترل داخلی را لازمه مدیریت اثربخش و کارایی بانکها و موسسات اعتباری به ویژه در زمینه مدیریت ریسک می داند برای رسیدن به اهداف یاد شده نظام کنترل داخلی از پنج عنصر به هم پیوسته زیر تشکیل می شود.

الف) نظارت مدیریت و فرهنگ کنترلی: شناخت ریسکهای عمده فراروی موسسات اعتباری و بانک و تعیین سطوح قابل قبولی از ریسکهای مزبور و حصول اطمینان از این که مدیریت ارشد اقدامات ضروری لازم را جهت شناسایی، اندازه گیری، نظارت و کنترل آنها به عمل آورده است؛ بر عهده هیات مدیره است.

ب) شناخت و ارزیابی ریسک: یک نظام کنترل داخلی موثر، مستلزم شناخت و ارزیابی مستمر ریسکهای عمده ای است و این ارزیابی بایستی کلیه ریسکها را پوشش دهد.

ج) فعالیتهای کنترلی و تفکیک وظایف: انجام بررسی در سطوح بالا فعالیت های واحدها، کنترل های فیزیکی، بررسی میزان انطباق با حدود تعیین شده برای مقدار منابع در معرض ریسک و پیگیری موارد عدم تطبیق با مصوبات و مجوزها و استقرار نظام رسیدگی ها و رفع مغایرات بایستی در این مرحله صورت پذیرد.

د) اطلاعات و ارتباطات: یک نظام کنترل داخلی موثر بایستی در مورد امور مالی، عملیاتی و تطبیق، از داده های داخلی کافی و جامعی برخوردار بوده و به رویدادها و شرایطی که بر تصمیم گیری اثرگذار هستند، آگاه باشد.

ه) فعالیتهای نظارتی و اصلاح نارسایی ها: لازم است اثر بخشی کلی کنترل های داخلی در موسسات اعتباری و بانکها، به طور مستمر تحت نظارت باشد. لذا لازم است نارسایی های کنترل داخلی را به مدیریت ارشد و هیات مدیره گزارش نمود و اصلاحات را انجام داد. بنابراین عناصر یاد شده بایستی به صورت یکپارچه در جهت مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانکها عمل می کنند.

۴.۱. پولشویی و سیاست های مبارزه با آن در موسسات اعتباری و بانکها

تطهیر پول یا پولشویی به مجموعه فعل و انفعالاتی گفته می شود که از سوی مجرمان مرتبط با درآمدهای نامشروع و مجرمانه به منظور قانونی جلوه دادن این درآمدها و مخفی نگه داشتن منشأ غیرقانونی آنها به عمل می آید. پولشویی می تواند از روش های مختلف شامل؛ موسسات اعتباری و بانکها، سرمایه گذاری در املاک و مستغلات، خرید سهام، سرمایه گذاری در شرکت های چند

1. Basel Committee on Banking Supervision

ملیتی، ایجاد سازمان‌های خیریه، خرید و فروش آثار هنری و غیره صورت پذیرد. اما متداولترین شیوه پولشویی، از طریق موسسات اعتباری و بانک‌ها می‌باشد. در همین راستا سیاست‌های مبارزه با پولشویی با کنترل دسترسی به سیستم مالی و جلوگیری از ورود پول کثیف به سیستم مالی آغاز می‌شود. بنابراین موسسات اعتباری و بانک‌ها هسته اصلی شبکه حفاظت از سیستم مالی محسوب می‌شوند. در این راستا کلیه موسسات اعتباری و بانک‌ها در تمامی کشورها به منظور مبارزه با پولشویی ملزم به رعایت سیاست‌های هستند که مورد توافق عمومی سازمان‌های بین‌المللی فعال در زمینه مبارزه با پولشویی قرار گرفته و برنامه‌های مبارزه با پولشویی را فعالانه دنبال می‌کنند. سیاست‌های مبارزه با پولشویی برگرفته از کمیته بال در موسسات اعتباری و بانک‌ها به شرح زیر هستند.

الف) شناسایی مشتری حقیقی: به معنی احراز هویت مشتری توسط بانک و مؤسسه اعتباری در هنگام گشایش حساب و ارائه خدمات است. فرایند احراز هویت مشتری شامل؛ اخذ اسناد رسمی هویتی معتبر از مشتری در هنگام گشایش حساب و ارائه خدمت، بررسی منبع وجوه برای گشایش حساب با مبالغ بالا، شناسایی مالکان ذینفع حساب، دقت‌نظر در نزدیکی محل اقامت یا محل کار مشتری به بانک یا مؤسسه اعتباری مورد نظر، تأیید محل اقامت یا کار مشتری با استعلام یا سؤال از نهادهای خدمات شهری (مخابرات، آب یا برق)، جمع‌آوری اطلاعات کافی درباره حرفه مشتری به منظور سنجش و تطبیق گردش حساب مشتری با نوع فعالیت اقتصادی آن، کنترل و تأیید موسسات اعتباری و بانک‌های عامل واریزکننده وجوه به حساب مشتری است.

ب) شناسایی مشتریان حقوقی: در این خصوص بایستی؛ نام و نشانی کامل شخص حقوقی با اخذ اسناد رسمی ذیربط، نوع شخصیت حقوقی و ساختار آن، نوع و حوزه فعالیت آن با اخذ اسناد معتبر، نام و نشانی و سمت کلیه کسانی که حق امضا و برداشت از حساب شرکت را دارند، نام و مشخصات مدیران، سهامداران عمده، بازرسان و حسابداران رسمی شرکت، احراز هویت فردی که به نمایندگی از طرف شرکت اقدام به افتتاح حساب می‌نماید توسط کاربر مورد بررسی قرار گیرد.

ج) طبقه‌بندی مشتری‌ها بر مبنای ریسک و اجرای ضوابط دقیق برای مشتری‌های پرخطر: بانک‌ها باید قادر به اداره و هدایت یک برنامه ارزیابی ریسک باشند و اطمینان یابند که کنترل‌های اعمال شده متناسب با سطح ریسک مشتری است. در این راستا شناسایی مشتری‌ها، محصولات و خدمات مالی پر ریسک بسیار مهم است. بر این اساس، مشتریانی که به طور سنتی به عنوان مشتری پر ریسک محسوب می‌شوند، عبارتند از: سازمان‌های مالی غیربانکی، سازمان‌های غیردولتی

مانند خیریه‌ها، مشتریان گذری^۱، شرکت‌های برون‌مرزی، شرکت‌های سهامی که سهام آن‌ها بی‌نام است.

د) محصولات و خدمات مالی پرریسک: محصولات و خدمات مالی پرریسک، خدمات بانکی و ابزارهای پولی هستند که بانک در اختیار مشتریان خود قرار می‌دهد و به راحتی در دسترس پولشویان نیز قرار می‌گیرند. مهم‌ترین این خدمات عبارتند از: انتقال وجه از طریق تلفن بانک، ارائه خدمات به شکل خصوصی برای برخی مشتری‌ها، بانکداری الکترونیک و نقل و انتقال وجوه از طریق ابزارهای الکترونیکی.

ه) مناطق پرریسک: شناخت مناطق پرریسک ضروری است. مناطقی که در نزدیکی مرزهای خارجی قرار دارند و مناطقی که فعالیت‌های مجرمانه، مانند قاچاق، بیشتر در آن‌جا صورت می‌گیرد، مناطق پرریسک شناخته می‌شوند. بنابراین بانک‌ها و سایر مؤسسات اعتباری در این مناطق باید در شناسایی مشتریان خود دقت عمل بیشتری داشته باشند.

و) نظارت سیستمی برگردش عملیات مشتری به منظور تشخیص موارد مشکوک: مؤسسات مالی بایستی با نصب نرم افزارهای ویژه مبارزه با پولشویی، اطلاعات اخذ شده از مشتریان را مدیریت کنند و مواردی که مشکوک به نظر می‌رسد را بررسی نمایند.

ز) ارائه آموزش‌های لازم: آموزش‌های لازم برای کارکنان بانک و مؤسسات اعتباری در ارتباط با مسائل پولشویی بایستی در دستور کار قرار بگیرد و کارکنان را از روش‌های پولشویی، سیاست‌های مبارزه با پولشویی و غیره آگاه سازند.

ح) الزامات غربالگری و نظارتی: تهیه دستورالعمل‌ها مطابق با قوانین و مکتوب کردن آن‌ها حتی با ذکر اسامی افراد و شرکت‌های مورد محدودیت، مورد تحریم، دارای منع قانونی و ریسک‌های بالا، به طوری که با لیست‌های اعلام شده مطابقت داشته باشد.

۲. پیشینه پژوهش

۱.۲. مطالعات خارجی

نیکولوسکا و سیمونوفسکی^۲ (۲۰۱۲)، به تحلیل نقش بانک‌ها به عنوان نهادی برای جلوگیری از پولشویی در مقدونیه پرداختند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که نقش بانک‌ها در سیستم برای جلوگیری از پولشویی بسیار مهم است و کارکنان بانک در برخورداری از اطلاعات مربوط به معاملات و مشتریان مشکوک باید از برنامه‌هایی برای جلوگیری از ورود پول کثیف به سیستم مالی استفاده

۱. مشتری‌هایی که یک نقل و انتقال منفرد و خاص را از طریق یک موسسه مالی انجام می‌دهند.

2.Nikoloska and Simonovski, 2012

کنند. لذا بانک‌ها ملزم به استفاده از شاخص‌های مربوط به معاملات مشکوک شناخته شده هستند. این که بانک‌ها چقدر موفق باشند، در درجه اول بستگی به آموزش کارکنان و همکاری آن‌ها با واحدهای اطلاعات مالی دارد. ارائه اطلاعات به موقع برای معامله یا فعالیت مشکوک، عنصر کلیدی کشف، واضح‌سازی و سندی از یک جرم است و این امر منجر به کاهش ریسک‌ها در بانک می‌گردد. عیسی و همکاران^۱ (۲۰۱۵)، پولشویی را به عنوان یک ریسک از دیدگاه بانکداران و قانونگذاران بررسی کردند. آن‌ها بیان می‌کنند که در مؤسسات بانکی، کارکنان در خط مقدم با مشتریانی هستند که برای فعالیت‌های بانکی مانند بازکردن حساب، پس‌انداز و انتقال پول سر و کار دارند و این کارکنان مسئولیت دفاع از ریسک پولشویی هستند. یافته‌های مصاحبه از ناظران نشان می‌دهد که ریسک پول‌شویی یک خطر واقعی در مؤسسات بانکی است و کارکنان خط مقدم باید در انجام وظایف خود صلاحیت کامل داشته باشند. حتی اگر مؤسسات بانکی به راه‌حل‌های مدیریت ریسک خودکار مجهز باشند، تخصص انسانی در ارزیابی ریسک پولشویی ضروری است. پشتیبانی ارائه شده توسط اداره انطباق به عنوان مکمل برای وظایفی که توسط کارکنان خط مقدم انجام می‌شود، باید وجود داشته باشد و نظارت و پایش توسط مقامات باید شدت انطباق را در مؤسسات بانکی افزایش دهد.

بیود^۲ (۲۰۱۵)، در پژوهشی به تحلیل تاثیر کنترل داخلی بر مدیریت ریسک در بانک‌های فلسطین پرداخته است. این مطالعه ضمن شناسایی اثرات، به اصلاحات جدید بانکی و قوانین مربوط به ارزیابی، شناسایی و کاهش ریسک در بانک‌های فلسطین کمک کرده است. در این پژوهش بررسی شده است که آیا تقلب و خطا کاهش یافته و ریسک‌های مختلف کنترل می‌شود و شیوه‌ها با استانداردهای بین‌المللی در بانک‌ها مطابقت دارد. برای جمع‌آوری اطلاعات از مدیران ۱۰ بانک در فلسطین یک بررسی کیفی انجام شد و پاسخ ۲۲ اظهارنامه در پنج دسته مختلف جمع‌آوری گردید. یافته‌های این پژوهش نشان داد که سیستم‌های کنترل داخلی بر مدیریت ریسک در بانک‌های فلسطین و بر عملکرد کمی و کیفی بانک‌ها تاثیر گذاشته است

پینوآ^۳ (۲۰۱۵)، پژوهشی به منظور تعیین سطح اجرای و نحوه استفاده از سیستم‌های کنترل در موسسات مالی برای جلوگیری از مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم در کشور آنگولا انجام داد. این مطالعه با هدف درک چگونگی اجرای کنترل‌های پیشگیرانه و مکانیزم‌های پولشویی و تامین مالی تروریسم و نیز شناسایی مشکلات اصلی موسسات اعتباری و بانک‌ها در تصویب چنین کنترل‌ها و مکانیسم‌ها برای مبارزه با پولشویی صورت گرفت. نتایج یافته‌های وی نشان می‌دهد که

1. Isa et al, 2015
2. Bayyoud, 2015
3. Pinho, 2015

این موسسات به دنبال اجرای نظام کنترل داخلی هستند که بتواند ریسک پولشویی و تامین مالی تروریسم را کاهش دهد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که با وجود این که سیاست‌های رسمی در مبارزه با پولشویی وجود دارد و از طرفی موسسات اعتباری و بانکی آنگولا از نظر سیستم کنترل و مدیریت داده‌ها از ابزارهای مناسبی برخوردار هستند ولی کارکنان از آموزش لازم برای استفاده از ابزارهای کنترل برخوردار نیستند و این یک تهدید برای مدیریت ریسک محسوب می‌شود.

آسیلگوا و رنوکس^۱ (۲۰۱۷)، در پژوهشی به بررسی اثر نظام کنترل داخلی بر عملکرد مالی و ریسک در بانک‌های تجاری کشور کنیا پرداختند. در این مطالعه ۴۳ بانک مورد مطالعه قرار گرفتند و رابطه علی بین اجزای نظام کنترل داخلی و عملکرد مالی براساس رگرسیون مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های آن‌ها نشان داد که عملکرد بانک‌ها به جهت وجود یک نظام کنترل داخلی قوی، مطلوب می‌باشد. آن‌ها پیشنهاد می‌کنند که بانک‌ها به طور موثر به دلیل ماهیت ریسک باید از نظام کنترل‌های داخلی برخوردار باشند.

آسیو بوتنگ و همکاران^۲ (۲۰۱۷)، در پژوهشی سیستم کنترل داخلی را در بانک GN غنا مورد مطالعه قرار دادند. آن‌ها بیان می‌کنند که سیستم کنترل داخلی یک عنصر ضروری در مدیریت بانک می‌باشد و هدف اصلی این پژوهش شناسایی کیفیت سیستم کنترل داخلی استفاده شده در بخش اعتباری بانک می‌باشد. در این مطالعه از هشتاد و پنج نفر که عمدتاً از مدیران و کارمندان بخش اعتبار و ریسک بانک بودند، در نمونه‌گیری استفاده شد. داده‌ها با پرسش‌نامه جمع‌آوری و با استفاده از نرم‌افزار اسپاس اس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. این مطالعه نشان داد که یک سیستم کنترل داخلی در بانک وجود داشته و هیئت مدیره بانک مسئولیت این سیستم را بر عهده گرفته و کنترل‌های لازم در این خصوص وجود دارد. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که سیستم کنترل داخلی مستقر در بانک قادر به شناسایی و جلوگیری از ریسک‌ها است. البته برای شناسایی، اندازه‌گیری، نظارت و کنترل کارآمد ریسک‌ها، هیئت مدیره بایستی ساختار سازمانی را تصویب کند که در خصوص اثر بخشی سیستم کنترل داخلی اطمینان لازم را کسب کند.

۲.۲. مطالعات داخلی

یوسفی و پیکر (۱۳۹۴)، در پژوهشی به بررسی نقش مبارزه با پولشویی مبتنی بر رویکرد ریسک محور در خدمات نوین بانکی پرداختند. آن‌ها بیان می‌کنند که همزمان با رشد روزافزون خدمات مالی، جرایم مالی نیز با پیچیدگی‌های فزاینده‌ای در حال رشد هستند. در چنین شرایطی، لزوم بررسی‌های دقیق نهادهای مالی، محصولات و خدمات مالی، نظارت‌ها و کنترل‌های مستمر و ارائه

1. Asiligwa and Rennox, 2017

2. Owusu-Boateng et al, 2017

راهکارهای هوشمند در مقابله با جرایم مالی و تروریسم، بیش از پیش احساس می‌شود. از سوی دیگر، به دلیل وجود بازار رقابتی شدید ارائه خدمات در میان بانک‌ها ایران و گسترش ارائه خدمات نوین الکترونیکی، ریسک پولشویی در این بخش از نهادها به شدت رو به افزایش بوده و حتی در بسیاری از موارد، بانک‌ها به مکان مناسبی برای پول شویان تبدیل شده است. آن‌ها در پژوهش خود به ارائه چارچوبی برای شناسایی شرایط پرریسک و کم ریسک پرداختند که به منظور ارائه شاخص‌های ریسک پولشویی و تأمین مالی تروریسم به عنوان هدفی بلندمدت ضروری شناخته شد. رضایی و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی به ارزیابی اثربخشی نظام کنترل داخلی در بیمارستان‌های دولتی شیراز پرداختند. در این مطالعه حجم نمونه برابر با ۳۳۹ نفر انتخاب شد و پس از گردآوری داده‌های از طریق پرسشنامه، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اس. پی. اس انجام شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در نظام کنترل داخلی بیمارستان‌ها و درمانگاه‌های دولتی شیراز، اجزای کنترل داخلی شامل محیط کنترلی، ارزیابی خطر، فعالیت‌های کنترلی، اطلاعات و ارتباطات و ارزیابی و نظارت به طور اثربخش عمل نمی‌کند. لذا بیمارستان‌های دولتی شیراز باید سیاست‌هایی را در جهت حمایت از واحد حسابرسی داخلی و کنترل‌های داخلی به طور اثربخش طراحی و بکار گیرند.

رستم‌پناه و نیکجو (۱۳۹۶)، نقش حسابرسان داخلی در مدیریت ریسک بانک‌ها را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها در مقاله خود اظهار می‌کنند که پیچیدگی سازمانی و گسترش معاملات تجاری در اغلب کشورها موجب شده است که مدیران بنگاه‌ها با توجه به مسئولیت خود و در راستای دستیابی به اهداف سازمانی و به منظور کسب اطمینان از هدایت بهینه کلیه منابع، واحدی به نام حسابرسی داخلی تشکیل دهند. از مهم‌ترین ساز و کارهای ایفای مسئولیت پاسخگویی، کنترل‌های داخلی و به تبع آن حسابرسی داخلی است. حسابرسی داخلی در تدوین روش‌های کنترل داخلی اعم از مالی و غیرمالی بانک‌ها، استقرار و بررسی و ارزیابی سیستم کنترل داخلی، ارائه پیشنهادهای سازنده برای بهبود این سیستم و ارزیابی اثربخشی و کارایی استفاده از منابع بانک‌ها، نقشی اساسی و کلیدی داشته و همچنین بر مدیریت ریسک تأثیر بسزایی دارد.

ابوالحسنی هستیانی و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی به تدوین الگوی راهبردی پیشگیری از پولشویی در ساختار بانکی کشور (مورد مطالعه: بانک صادرات) پرداختند. آن‌ها در پژوهش خود به دنبال این بودند که آیا مقررات مبارزه با پولشویی منطبق با قوانین و دستورالعمل‌های بین‌المللی اجرا می‌گردد. برای اتخاذ این امر، تحلیل محتوا و بهره‌گیری از نظرات خبرگان امر و انجام آزمون‌های مختلف با استفاده از نرم‌افزار اس پی اس صورت گرفت و سپس ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی مطلوب برای بانک صادرات ایران استخراج و چارچوب‌های عناصر الگو تدوین و

در ادامه الگوی موردنظر ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد که اقدامات به عمل آمده درخصوص پیشگیری و مبارزه با پولشویی در مقایسه با استانداردهای بین‌المللی تدوین شده توسط گروه مالی انطباق کامل نداشته و برای مدیریت ریسک مطلوب نمی‌باشد.

۳. الگوی مفهومی و فرضیه‌های پژوهش

در این پژوهش اثر سیاست‌های مبارزه با پولشویی و استقرار نظام کنترل داخلی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها داخل کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد. متغیرهای پژوهش شامل؛ سیاست‌های مبارزه با پولشویی به عنوان متغیر مستقل، نظام کنترل داخلی به عنوان متغیر میانجی و مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها به عنوان متغیر وابسته می‌باشد. با توجه ادبیات نظری و تجربی، فرضیه‌ها و الگوی مفهومی پژوهش به صورت زیر می‌باشد.

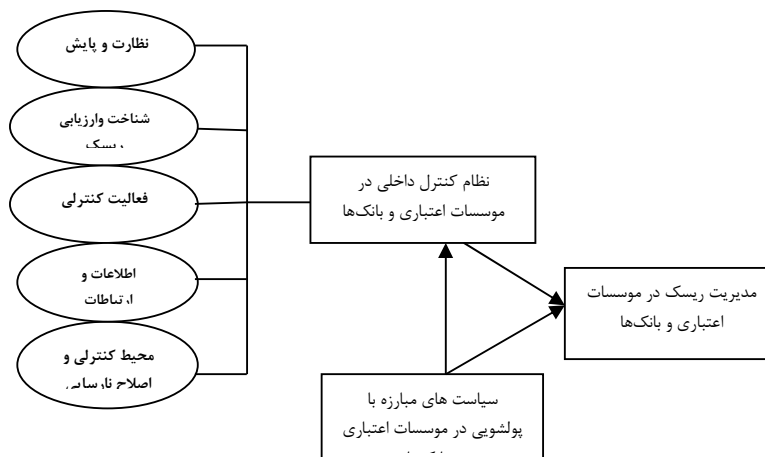
الف) سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌های ایران تاثیر معنی‌دار دارد.

ب) لازمه تاثیر بخشی از سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک، وجود نظام کنترل داخلی می‌باشد و بین آن دو رابطه معنی‌دار وجود دارد.

ج) نظام کنترل داخلی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌های ایران تاثیر معنی‌دار دارد.

د) سیاست‌های مبارزه با پولشویی از طریق نظام کنترل داخلی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌های ایران تاثیر معنی‌دار دارد.

نمودار ۱. الگوی مفهومی پژوهش

۴. روش شناسی و جامعه آماری پژوهش

پژوهش جاری از نظر هدف کاربردی می‌باشد و از نظر نوع پژوهش در دسته پژوهش‌های توصیفی-همبستگی قرار دارد. جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها در این پژوهش با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، مطالعه مقالات و پایان نامه‌ها، جستجوی اینترنتی و پرسشنامه‌ای صورت می‌گیرد. به منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز، برای پرسشنامه مدیریت ریسک در بانک، از مقاله‌های الطیممی و المزروعی^۱ (۲۰۰۷) و ابوحسین و ال اجمی^۲ (۲۰۱۲) شامل ۱۰ پرسش استفاده شده است. همچنین برای متغیر نظام کنترل داخلی، از پرسشنامه موجود در مقاله آسیلگوا و رنوکس^۳ (۲۰۱۷) شامل ۳۴ سوال و برای متغیر مبارزه با پولشویی از پرسشنامه گروه ولف اسبرگ^۴ (۲۰۱۸) شامل ۳۲ پرسش و به شکل تعدیل یافته^۵ استفاده گردیده است. پرسشنامه مربوط به سه متغیر یاد شده، با طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (کاملاً مخالف=۱ تا کاملاً موافق=۵) می‌باشند. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار اس. پی. اس. با نسخه ۲۴ و اسمارت پی. ال. اس با نسخه ۳ استفاده گردیده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کارکنان حوزه‌های مدیریت ریسک، مبارزه با پولشویی و کنترل‌های داخلی بانک‌ها و موسسات اعتباری می‌باشند که تعداد آن‌ها ۱۹۳ نفر بوده که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برابر با ۱۲۸ نفر انتخاب شد. در این خصوص ۱۴۵ پرسشنامه توزیع و ۱۳۶ مورد برگشت شد و نمونه گیری نیز به صورت تصادفی ساده صورت گرفت.

۱.۴. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش از الگوسازی معادلات ساختاری^۵ و روش حداقل مربعات جزئی^۶ جهت آزمون فرضیه‌ها و ارزیابی الگو استفاده می‌شود. الگوسازی معادلات ساختاری یک روش بسیار کلی و نیرومند از خانواده رگرسیون چند متغیری و به بیان دقیق‌تر، بسط الگوی خطی عمومی^۷ است که

1. Al-Tamimi and Al-Mazrooei, 2007

2. Abu Hussain and Al Ajmi, 2012

۳. گروه ولف اسبرگ شامل موسسات مالی بین المللی؛ Banco Santander, Bank of Tokyo-Mitsubishi, JP Morgan, HSBC, Goldman Sachs, Deutsche Bank, CreditSuisse, Citigroup, Barclays, UFJ, Société Générale, UBS و Chase می‌باشد که هدف آن توسعه استانداردهای صنعت خدمات مالی و محصولات مرتبط جهت شناختن مشتری، مبارزه با پولشویی و مقابله با سیاست‌های تامین مالی تروریسم است.

۴. سوالات مربوط به متغیر سیاست‌های مبارزه با پولشویی در پرسشنامه گروه ولف اسبرگ دو گزینه ای (بلی و خیر) می‌باشد و در این پژوهش سوالات به طیف لیکرت پنج گزینه‌ای تعدیل گردیده است.

5. Structural Equation Model (SEM)

6. partial least squares

7. General linear model

به محقق امکان می‌دهد مجموع‌ای از معادلات رگرسیون را به گونه‌ای همزمان مورد آزمون قرار دهد. این الگو یک رویکرد جامع برای آزمون فرضیه‌ها درباره روابط متغیرهای آشکار و مکنون (پنهان) است. همان‌طور که گفته شد در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار اسمارت پی.ال.اس با نسخه ۳ استفاده می‌گردد. نرم افزارهای پی.ال.اس، لیزرل و آموس نمونه‌های اصلی از نگرش‌های معادلات ساختاری جهت بررسی روابط متغیرهای مکنون هستند. پی.ال.اس نگرشی مبتنی بر واریانس است که در مقایسه با روش‌های مشابه معادلات ساختاری همچون لیزرل و آموس (نرم افزارهای کواریانس محور)، نیاز به شرط‌های کمتری دارد. به ویژه هنگامی که الگوها پیچیده‌تر هستند، نگرش پی.ال.اس مطلوب‌تر خواهد بود. البته مزیت اصلی آن در این است که این نوع الگوسازی نسبت به لیزرل و آموس، به تعداد کمتری از نمونه نیاز دارد. این روش به عنوان روشی قدرتمند در شرایطی که تعداد نمونه‌ها و گویه‌های اندازه‌گیری کم (حتی فقط یک گویه وجود داشته باشد) است. حتی زمانی که توزیع متغیرها نرمال نباشد و یا پرسش‌نامه مربوط به متغیرها حالت ترکیبی داشته و انعکاسی نباشد، نرم‌افزار پی ال اس مورد استفاده قرار می‌گیرد. (ژانگ^۱، ۲۰۰۹)

۲.۴. تحلیل جمعیت شناختی نمونه آماری

در این قسمت، تحلیل توصیفی نمونه آماری از حیث جنسیت، سن، سطح تحصیلات و غیره حسب جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱- تحلیل توصیفی داده‌ها

جنسیت	تعداد	درصد	وضعیت تاهل	تعداد	درصد
مرد	۷۸	۵۷,۴	متاهل	۱۰۷	۷۸,۷
زن	۵۸	۴۲,۶	مجرد	۲۹	۲۱,۳
سن	تعداد	درصد	تحصیلات	تعداد	درصد
۲۱-۳۰	۲۹	۲۱,۳	کاردانی و دیپلم	۱۸	۱۳,۲
۳۱-۴۰	۴۸	۳۵,۲	کارشناسی	۵۹	۴۳,۴
۴۱-۵۰	۳۶	۲۶,۵	کارشناسی ارشد	۴۳	۳۱,۶
بالای ۵۰ سال	۲۳	۱۷	دکتری	۱۶	۱۱,۸

منبع، محاسبات تحقیق

۳.۴. ارزیابی الگوی اندازه‌گیری (الگوی بیرونی)

برای محاسبه پایایی پرسشنامه از روش پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ استفاده شد و نشان می‌دهد ابزار اندازه‌گیری در شرایط یک‌سان و در صورت اجرا تا چه اندازه نتایج یکسانی دارد. روایی ظاهری پرسشنامه توسط خود محقق و ده نفر از اعضای نمونه آماری بررسی و روایی محتوای پرسشنامه نیز

1.Zhang,2009

با اتکا به نظر متخصصان و کارشناسان تأیید شد و اصلاحات لازم در هر دو زمینه به عمل آمد. در مرحله بعد دو معیار روایی همگرا و واگرا که مختص الگو سازی معادلات ساختاری است، با استفاده از نرم‌افزار پی ال اس نسخه ۳ بررسی گردید. برای ارزیابی روایی همگرا از معیار میانگین واریانس‌های استخراج شده^۱ استفاده شد. جدول ۲ زیر مقادیر پایایی ترکیبی، آلفای کرونباخ و روایی همگرا را نشان می‌دهد. حسب نتایج موجود در جدول، چون مقادیر پایایی ترکیبی برای تمامی متغیرها بالای ۰,۷ و مقادیر میانگین واریانس‌های استخراج شده برای تمامی متغیرها بالای ۰,۵ می باشد، لذا الگو از پایایی و روایی همگرای قابل قبولی برخوردار است.

جدول ۲. پایایی و روایی مدل مفهومی پژوهش

متغیرها	ابعاد	علامت اختصاری	تعداد گویه	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ	میانگین واریانس استخراج شده
مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها (Risk Management in Credit Institutions and the Banks)	RM		۱۰	۰/۹۳۱	۰/۸۶۵	۰/۶۶۰
نظام کنترل داخلی در موسسات اعتباری و بانک‌ها (Internal control system in Credit Institutions and the Banks)	نظارت و پایش (Monitoring and monitoring)	MM	۵	۰/۷۵۴	۰/۷۱۵	۰/۶۳۱
	ارزیابی ریسک (Risk Assessment)	RA	۴	۰/۷۴۶	۰/۷۲۳	۰/۶۶۷
	فعالیت‌های کنترلی (Control activities)	CA	۱۰	۰/۸۸۶	۰/۸۳۱	۰/۶۶۱
	اطلاعات و ارتباطات (Information and communication)	IC	۵	۰/۹۰۲	۰/۸۵۴	۰/۶۹۹
	محیط کنترلی (Control environment)	CE	۱۰	۰/۸۹	۰/۸۶۵	۰/۷۳۸
	کل	ICS	۳۴	۰/۷۸۱	۰/۷۰۸	۰/۵۶۴
سیاست‌های مبارزه با پولشویی در موسسات (Anti-Money Laundering Policies in Credit Institutions and the Banks)	AML	AML	۳۴	۰/۷۳	۰/۷۰۸	۰/۶۱۰

منبع. محاسبات تحقیق

روایی‌واگرا نیز وقتی در سطح قابل قبول است که میزان میانگین واریانس‌های استخراج شده برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر در الگو باشد. نتایج آزمون

1.Average variance extracted (AVE)

فورنل و لارکر^۱ در جدول ۳ نشان داده شده است. براساس جدول مذکور مقدار جذر میانگین واریانس‌های استخراج شده (قطر اصلی ماتریس) تمامی متغیرهای مرتبه اول از مقدار همبستگی میان آن‌ها با سایر متغیرها بیشتر است که این امر روایی و اگرایی مناسب الگوی اندازه‌گیری را نشان می‌دهد.

جدول ۳- ماتریس سنجش روایی و اگرایی به روش فورنل و لارکر

سازه	RM	MM	RA	CA	IC	CE	ICS	AML
RM	۰/۸۱۲							
MM	۰/۷۱۲	۰/۷۹۳						
RA	۰/۷۷۶	۰/۷۶۵	۰/۸۱۷					
CA	۰/۷۵۸	۰/۷۵۳	۰/۷۶۴	۰/۸۱۳				
IC	۰/۷۶۷	۰/۶۵۱	۰/۷۳۸	۰/۷۲۵	۰/۸۳۶			
CE	۰/۷۶۶	۰/۷۵۲	۰/۷۳۶	۰/۷۲۱	۰/۷۱۵	۰/۸۵۹		
ICS	۰/۶۷۱	۰/۶۴۳	۰/۷۰۸	۰/۶۳۲	۰/۷۴۱	۰/۶۶۱	۰/۷۵۱	
AML	۰/۷۵۰	۰/۷۴۳	۰/۷۱۶	۰/۶۹۳	۰/۶۸۴	۰/۶۷۶	۰/۶۹۰	۰/۷۸۱

منبع: محاسبات تحقیق

۴.۴. برازش الگوی ساختاری (الگوی درونی)

برای بررسی برازش الگوی ساختاری با روش پی ال اس در این پژوهش از ضریب R^2 استفاده می‌شود. R^2 نشان از تأثیری دارد که یک یا چند متغیر برونزا بر متغیر درونزا می‌گذارد و هر چه قدر به عدد یک نزدیکتر باشد، نشان از برازش خوبی الگو دارد. در مقابل شاخص Q^2 معیاری است که کیفیت پیش‌بینی متغیرهای درونزا را می‌سنجد و با سه مقدار ۰، ۰، ۲ (ضعیف)، ۰، ۱۵ (متوسط) و ۰، ۳۵ (قوی) ارزیابی می‌شود (هنسلر^۲، ۲۰۰۹). نتایج شاخص‌های مذکور در جدول ۴ آورده شده است و نشان می‌دهد که الگوی ساختاری (درونی) به لحاظ میزان و کیفیت پیش‌بینی در وضعیت مطلوب قرار دارد.

جدول ۴. شاخص‌های برازش الگوی ساختاری (درونی)

سازه	RM	MM	RA	CA	IC	CE	ICS
شاخص							
R^2	۰/۹۳۱	۰/۸۷۶	۰/۸۹۳	۰/۹۱۰	۰/۹۳۸	۰/۸۳۴	۰/۸۸۶
Q^2	۰/۵۶۱	۰/۳۹۱	۰/۴۷۱	۰/۴۲۳	۰/۳۴۲	۰/۲۷۱	۰/۳۸۶

منبع: محاسبات تحقیق

1. Fornell & Larcker, 1981

2. Henseler, 2009

۵.۴. برازش کلی الگو

پس از بررسی برازش الگوی اندازه گیری (الگوی بیرونی) و الگوی ساختاری (الگوی درونی)، از معیاری برای برازش کل الگو استفاده می‌شود که توسط تننهاوس^۱ (۲۰۰۴) ارائه گردید و تحت عنوان شاخص Gof معروف است و از طریق زیر بدست می‌آید.

$$GOF = \sqrt{\overline{communalties} * R^2}$$

R^2 نیز میانگین مقادیر $\overline{R^2}$ ، میانگین پایایی اشتراکی سازه‌ها و $\overline{communalties}$ مربوط به سازه‌های درونزای الگو است.

$$GOF = \sqrt{.653 * .893} = 0.583$$

سه مقدار ۰،۰۱، ۰،۲۵ و ۰،۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای Gof توسط ورتلس و همکاران^۲ در سال ۲۰۰۹ معرفی شده است. لذا با توجه به مقدار بدست آمده می‌توان گفت که الگوی کلی پژوهش از برازش مطلوب برخوردار می‌باشد.

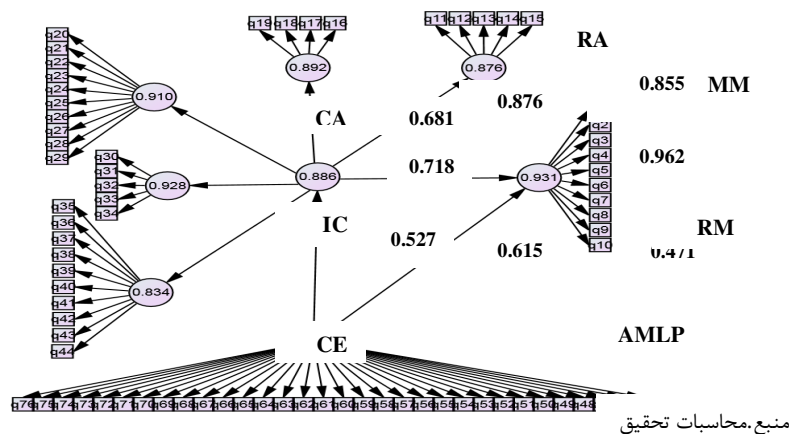
۶.۴. ضرایب مسیر و بررسی فرضیه‌ها

در نمودار ۲، ضرایب مسیر نشان داده شده است و هدف بدست آوردن برآوردهای کمی از روابط علی بین مجموعه‌ای از سازه‌ها است. استنباط‌ها به واقع به مسیرهایی بستگی دارد که طرح پژوهش مشخص کرده است. در تحلیل مسیر روابط بین متغیرها در یک جهت جریان می‌یابند و به عنوان مسیرهای متمایز در نظر گرفته می‌شوند.

1.Tenenhaus, 2005

2.Wetzels et al, 2009

نمودار ۲- ضریب مسی

در جدول ۵ نیز فرضیه‌های پژوهش مورد بررسی شده است. در فرضیه اول ضریب مسیر ۰,۴۷ بوده و با توجه به سطح معنی‌داری بدست آمده (۰,۰۰۰) که کمتر از ۰,۰۵ می‌باشد، می‌توان گفت که با احتمال ۹۵ درصد سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها موثر است و لذا فرضیه اول مورد تایید می‌باشد. همچنین مسیر مستقیم تأثیر سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر نظام کنترل داخلی در موسسات اعتباری و بانک‌ها برابر با ۰,۶۱ می‌باشد که با توجه به سطح معنی‌داری بدست آمده (۰,۰۰۰)، فرضیه دوم تحقیق نیز تایید می‌گردد. در فرضیه سوم ضریب مسیر ۰,۹۶ برآورد گردید که در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار بوده و نشان می‌دهد که وجود و استقرار نظام کنترل داخلی بر مدیریت ریسک در نهادهای مذکور تاثیر معنی‌داری دارد.

جدول ۵. بررسی فرضیه‌های اول، دوم و سوم پژوهش

مسیر مستقیم	ضریب مسیر (β)	آماره آزمون (t)	سطح احتمال	نتیجه فرضیه
سیاست‌های مبارزه با پولشویی $\rightarrow$ مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها	۰,۴۷	۶,۷۲	۰,۰۰۰	معنی‌دار شده
سیاست‌های مبارزه با پولشویی $\rightarrow$ نظام کنترل داخلی در موسسات اعتباری و بانک‌ها	۰,۶۱	۳,۶۱	۰,۰۰۰	معنی‌دار شده
نظام کنترل داخلی $\rightarrow$ مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها	۰,۹۶	۵,۱۶	۰,۰۰۰	معنی‌دار شده

در فرضیه چهارم نقش میانجی‌گری استقرار نظام کنترل داخلی در تاثیر سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک مورد بررسی قرار گرفته است. میزان اثرگذاری آن از طریق حاصل ضرب اثر مستقیم سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر استقرار نظام کنترل داخلی در اثر مستقیم استقرار نظام کنترل داخلی بر مدیریت ریسک حاصل و برابر با ۰,۵۸ می‌باشد ($۰,۹۶ \times ۰,۶۱ = ۰,۵۸۵$). لذا براساس فرضیه چهارم پژوهش، بخشی از اثرگذاری سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک از طریق استقرار نظام کنترل داخلی در موسسات اعتباری و بانک‌ها نیز مورد تایید است.

جدول ۶. بررسی فرضیه چهارم پژوهش

مسیر غیرمستقیم	از طریق	ضریب مسیر (β)	نتیجه فرضیه
سیاست‌های مبارزه با پولشویی $\rightarrow$ مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها	استقرار نظام کنترل داخلی در موسسات اعتباری و بانک‌ها	۰,۵۸۵	معنی‌دار شده

نتیجه‌گیری

در این پژوهش پس از تبیین ادبیات نظری، الگوی مفهومی تصریح و به ذکر فرضیه‌های پژوهش پرداخته شد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده دلالت بر تایید چهار فرضیه پژوهش می‌باشد. براساس فرضیه اول پژوهش، سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها در ایران تاثیر معنی‌داری دارد و رابطه آن نیز مثبت می‌باشد. بنابراین اجرای کامل و صحیح سیاست‌های مبارزه با پولشویی که مورد تاکید سازمان‌های بین‌المللی به خصوص کمیته بال نیز می‌باشد، می‌تواند این نهادها را از ریسک پولشویی و تبعات منفی آن دور نگه دارد و به مدیریت ریسک کمک نماید. نتیجه این فرضیه پژوهش با مطالعات نیکولوسکا و سیمونوفسکی در سال ۲۰۱۲ و عیسی و همکاران در سال ۲۰۱۵ مطابقت دارد. براساس فرضیه دوم پژوهش، سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر وجود و استقرار نظام کنترل داخلی در موسسات اعتباری و بانک‌ها تاثیر معنی‌دار داشته و رابطه آن نیز مثبت می‌باشد. در واقع برای اثرگذاری بهتر سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک، بانک‌ها نیاز به ابزاری همچون نظام کنترل

داخلی دارند که بتوانند سیاست‌های مبارزه با پولشویی را به طرز درست و کارآمد از طریق آن اجرا نموده و نظارت و پایش لازم را در خصوص آن انجام دهند. همان‌گونه که کارلوس پینو در سال ۲۰۱۵ مطالعه ای با هدف شناسایی مشکلات برای تصویب نظام کنترل داخلی در بانک‌ها به منظور جلوگیری از پولشویی انجام داد و بر وجود نظام کنترل داخلی مناسب و مهارت استفاده کارکنان از آن در مبارزه با پولشویی در بانک‌ها تاکید می‌کند. فرضیه سوم تحقیق نیز به اثر نظام کنترل داخلی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها در ایران پرداخته است که نتیجه این پژوهش آن را تایید کرده و رابطه آن نیز مثبت می‌باشد. نتایج این فرضیه با یافته‌های محمد بیود در سال ۲۰۱۵ و عباسیان و کالجی در سال ۱۳۹۴ سازگار بوده و بر وجود نظام کنترل داخلی برای مدیریت ریسک تاکید دارد. براساس فرضه چهارم پژوهش، تاثیر سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک از طریق نظام کنترل داخلی مورد بررسی قرار گرفته است که نتیجه و رابطه آن تایید و مثبت می‌باشد. به عبارت دیگر بخشی از اثرگذاری سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک در موسسات اعتباری و بانک‌ها از طریق نظام کنترل داخلی می‌باشد و نظام کنترل داخلی پُلی برای اجرا و اثربخشی مطلوب سیاست‌های مبارزه با پولشویی بر مدیریت ریسک می‌باشد. با توجه به این‌که عوامل اقتصادی، محیطی و اجتماعی و غیره باعث گردیده است که فعالیت‌های اقتصادی به خصوص موسسات اعتباری و بانک‌ها با انواع ریسک و پیامدهای ناشی از آن مواجه شوند. به همین جهت برای کاهش اثرات زیان بار ریسک‌ها، موضوع مدیریت ریسک بایستی مورد توجه موسسات اعتباری و بانک‌ها قرار گیرد. در مقوله مدیریت ریسک نیز سیاست‌های مبارزه با پولشویی و نظام کنترل داخلی دو عنصر مهم به شمار می‌آیند و نتایج این پژوهش نیز این امر را تایید می‌نماید. لذا لازم است که موسسات اعتباری و بانک‌ها چارچوب لایحه سیاست‌های مبارزه با پولشویی کمیته‌بال را که در بالا به آن‌ها اشاره شد، به صورت کامل رعایت نموده و همچنین در ساختار سازمانی خود از یک نظام کنترل داخلی مبتنی بر معیارهای الگوی کوزو برخوردار باشند.

منابع

۱. ابوالحسنی هستیانی، اصغر و همکاران. (۱۳۹۷). تدوین الگوی راهبردی پیشگیری از پولشویی در ساختار بانکی کشور (مطالعه موردی: بانک صادرات ایران)، فصلنامه علمی- پژوهشی مدیریت سازمان‌های دولتی، دوره ۶، شماره ۴، صص ۱۱-۲۴
۲. ارجمندنژاد، عبدالمهدی. (۱۳۸۵). چارچوبی برای نظام های کنترل داخلی در واحدهای بانکی. (گروه مطالعاتی بانکی و اعتباری، اداره مطالعات و مقررات بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مترجم)، تهران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره مطالعات و مقررات بانکی.
۳. ارجمندنژاد، عبدالمهدی و کاظمیان، مهدی. (۱۳۹۲). مجموعه ی قانون و مقررات مبارزه با پولشویی در حوزه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری. (اداره مبارزه با پولشویی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گردآوری)، تهران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، واحد انتشارات.
۴. احمدی، علی و احمدی جشفقانی، حسینعلی و ابوالحسنی هستیانی، اصغر. (۱۳۹۵). تأثیر ریسک اعتباری بر عملکرد نظام بانکی ایران: مطالعه بین بانکی با رویکرد PANELVAR، فصلنامه علمی- پژوهشی اقتصاد مالی، دوره ۱۰، شماره ۳۴، صص ۱۵۲-۱۳۱.
۵. اسماعیل‌زاده، علی و جوانمردی، حلیمه. (۱۳۹۶). طراحی الگوی مناسب مدیریت نقدینگی و پیش‌بینی ریسک آن در بانک صادرات ایران، فصلنامه علمی- پژوهشی اقتصاد مالی، دوره ۱۱، شماره ۳۹، صص ۱۹۱-۱۷۱.
۶. اکبریان، رضا و دیانتی، محمد حسین. (۱۳۸۵). مدیریت ریسک در بانکداری بدون ربا، فصلنامه اقتصاد اسلامی، دوره ۶، شماره ۲۴، صص ۱۷۰-۱۵۳.
۷. آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی، موضوع بخشنامه شماره ۸۸/۲۱۰۰۶۸ مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۸ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۸. رستم پناه، حسن و نیک جو، فائزه. (۱۳۹۶). نقش حسابرسان داخلی در مدیریت ریسک بانک‌ها. ششمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تهران.
۹. رضایی، غلامرضا. (۱۳۹۴). ارزیابی نظام کنترل‌های داخلی مؤسسات غیرانتفاعی براساس چارچوب کوزو (مطالعه موردی: بیمارستان‌های دولتی شیراز)، مجله حسابداری سلامت، دوره ۴، شماره ۴ - شماره پیاپی ۱۴، صص ۴۱-۲۶.
۱۰. رهبر، فرهاد. (۱۳۸۲). پول شویی و آثار و پیامدهای آن. مجله تحقیقات اقتصادی، دوره ۳۸، شماره ۳، صص ۵۵-۳۳.

۱۱. خسروی، عبدالحمید. (۱۳۸۴). پول شویی و راهکارهای مبارزه با آن، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۱۷، صص ۱۷۸-۱۷۱.
۱۲. سلیمانی، مسعود. (۱۳۸۸). اهمیت مدیریت ریسک در بانکداری سنتی و الکترونیک، بانک ملی، اداره امور واحدهای خارج از کشور.
۱۳. مجلس شورای اسلامی. (۱۳۸۶). قانون مبارزه با پولشویی در ایران، تهران، مجلس شورای اسلامی ایران.
۱۴. مهرآرا، محسن و مهرانفر، مهدی. (۱۳۹۲). عملکرد بانکی و عوامل کلان اقتصادی در مدیریت ریسک، فصلنامه علمی - پژوهشی مدل سازی اقتصادی، دوره ۷ شماره ۲۱، صص ۳۷-۲۱.
۱۵. یوسفی، هیدی و پیکر، جمیله. (۱۳۹۴). بررسی نقش مبارزه با پول شویی مبتنی بر رویکرد ریسک محور در خدمات نوین بانکی، مجله روند پژوهش های اقتصادی، دوره ۲۲، شماره ۷۰، صص ۱۵۸-۱۳۱.
16. Abu Hussain, H., & Al-Ajmi, J. (2012). Risk management practices of conventional and Islamic banks in Bahrain. *The Journal of Risk Finance*, 13(3), 215-239.
17. Alldridge, P. (2001). The moral limits of the crime of money laundering. *Buffalo Criminal Law Review*, 5(1), 279-319.
18. A Hassan Al-Tamimi, H. A., & Mohammed Al-Mazrooei, F. (2007). Banks' risk management: a comparison study of UAE national and foreign banks. *The Journal of Risk Finance*, 8(4), 394-409.
19. Asiligwa, G. Rennox. (2017). The Effect of Internal Controls on the Financial Performance of Commercial Banks in Kenya. *IOSR Journal of Economics and Finance (IOSR-JEF)*. Volume 8, Issue 3 Ver. IV (May - June 2017), PP 92-105.
20. Baker, R. W. (1999). The biggest loophole in the free-market system. *Washington Quarterly*, 22(4), 27-46.
21. Bauer, W., & Ryser, M. (2004). Risk management strategies for banks. *Journal of Banking & Finance*, 28(2), 331-352.
22. Bayyoud, M., & Sayyad, N. A. (2015). The Impact of Internal Control and Risk Management on Banks in Palestine. *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 3(3), 156-161.
23. Henseler, J., Ringle, C. M., & Sinkovics, R. R. (2009). The use of partial least squares path modeling in international marketing. In *New challenges to international marketing* (pp. 277-319). Emerald Group Publishing Limited.
24. Isa, Y. M., Sanusi, Z. M., Haniff, M. N., & Barnes, P. A. (2015). Money Laundering Risk: from the bankers' and regulators perspectives. *Procedia Economics and Finance*, 28, 7-13.

25. Nikolosk, S., & Simonovski, I. (2012). Role of banks as entity in the system for prevention of money laundering in the Macedonia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, 453-459.
26. Owusu-Boateng, W., Amofa, R., & Owusu, I. O. (2017). The Internal control Systems of GN Bank-Ghana. *British Journal of Economics, Management & Trade*, 17(1), 1-17.
27. Pinho, C. (2015). Implementation of internal control systems to combat money laundering and financing of terrorism: an applied exploratory study to the Angolan financial sector. *International Journal of Business and Social Research*, 5(7), 38-50.
28. Quirk, P. J. (1997). Money laundering: muddying the macroeconomy. *Finance and Development*, 34(1), 7.
29. Simser, J. (2012). Money laundering: emerging threats and trends. *Journal of Money Laundering Control*, 16(1), 41-54.
30. Tenenhaus, M., Amato, S., & Esposito Vinzi, V. (2004, June). A global goodness-of-fit index for PLS structural equation modelling. In *Proceedings of the XLII SIS scientific meeting* (Vol. 1, pp. 739-742).
31. Tripe, D. (1999). Liquidity risk in banks—a New Zealand perspective. In *12th Annual Australasian Finance and Banking Conference*, Sydney.
32. Wetzels, M., Odekerken-Schröder, G., & Van Oppen, C. (2009). Using PLS path modeling for assessing hierarchical construct models: Guidelines and empirical illustration. *MIS quarterly*, 177-195.
33. Wolfsberg Group Anti-Money Laundering Questionnaire. Financial Institution Name; HSBC Group. Location Address; 8 Canada Square, London E14 5HQ.
34. Zhang, Y. (2009). A study of corporate reputation's influence on customer loyalty based on PLS-SEM model. *International Business Research*, 2(3), 28.